

ANDRZEJ WĄSIEWICZ

OBOWIĄZKOWE UBEZPIECZENIA MAJĄTKOWE ZWIĄZANE Z GOSPODARKĄ ROLNĄ

I

Obecnie w Polsce istnieją cztery rodzaje ubezpieczeń obowiązkowych, które dotyczą gospodarki rolnej. Należą do nich:

1) ubezpieczenie budynków od ognia, powodzi, huraganu i innych określonych zdarzeń losowych;

2) ubezpieczenie mienia ruchomego w gospodarstwach rolnych od ognia, powodzi, huraganu i innych określonych zdarzeń losowych¹;

3) ubezpieczenie ziemiopłodów od gradobicia i powodzi²;

4) ubezpieczenie zwierząt gospodarczych od padnięcia lub dobiecia z konieczności, charakteryzujące się tym, iż jego obowiązkowość zależy od uchwał powiatowych (miejskich) rad narodowych, które mogą, lecz nie muszą wprowadzić je na terenie powiatu lub miasta (art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 2 XII 1958 r. o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych. Dz. U. nr 72, poz. 357)³. Godzi się zaznaczyć jednak, że praktyka poszła w tym kierunku, iż wszystkie rady narodowe powzięły stosowne uchwały wpro-

¹ Wymienione pod 1) i 2) ubezpieczenia obowiązkowe powołano do życia jeszcze przed ukazaniem się obowiązującej obecnie ustawy o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych z dnia 2 XII 1958 r. (Dz. U. nr 72, poz. 357) na podstawie przepisów uchylonej już ustawy z dnia 28 III 1952 r. o ubezpieczeniach państwowych (Dz. U. nr 20, poz. 130). Zasady tych ubezpieczeń oraz zakres objętego nimi ryzyka sprecyzowany został w rozporządzeniach Rady Ministrów (RM): z dnia 20 IX 1957 r. w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia budynków (Dz. U. nr 52, poz. 254 z późn. zm.) i z dnia 28 I 1958 r. w sprawie obowiązującego ubezpieczenia mienia ruchomego w gospodarstwach rolnych (Dz. U. nr 14, poz. 59), które zostały w 1972 r. uchylone i zastąpione nowymi, obowiązującymi 'obecnie przepisami. Są nimi: rozporządzeniem RM z dnia 1 II 1972 dotyczące ubezpieczenia (Dz. U. nr 5, poz. 23) i rozporządzenie RM z tej samej daty, regulujące obowiązkowe ubezpieczenie mienia ruchomego (Dz. U. nr 5, poz. 24). Oba te akty prawne oparte już są na upoważnieniu zawartym w powołanej wyżej ustawie z dnia 2 XII 1958 r.

² Uregulowane rozporządzeniem RM z dnia 1 II 1972 r. (Dz. U. nr 5, poz. 25). Upřednio obowiązywało w tym zakresie rozporządzenie RM z dnia 13 VI 1963 r. (Dz. U. nr 31, poz. 176 z późn. zm.).

³ Unormowane rozporządzeniem RM z dnia 1 II 1972 r. (Dz. U. nr 5, poz. 26),

wadzające obowiązkowe ubezpieczenie w tym zakresie i ubezpieczenie to obowiązuje na terenie całego kraju. Należy dodać także, że od uchwał rady narodowej zależy też w tym ubezpieczeniu poziom ochrony ubezpieczeniowej. Rady narodowe decydują bowiem, czy na określonym terenie sumy ubezpieczenia będą w danym roku jednakowe dla wszystkich sztuk bydła i koni (tzw. normowe sumy ubezpieczenia), czy też będą ustalone indywidualnie dla każdego zwierzęcia.

Zadaniem ubezpieczeń obowiązkowych jest zapewnienie ochrony ubezpieczeniowej bądź to określonym (ważnym) składnikom majątku trwałego, bądź też środkom produkcji, uprawom, plonom i owocom gospodarki rolnej. W ochronie określonej kategorii dóbr zainteresowane jest całe społeczeństwo. Nie można zatem — gdy chodzi o zawarcie kontraktu ubezpieczeniowego — polegać tylko na świadomości właścicieli (posiadaczy) tych dóbr. Konieczna jest ingerencja państwa, które ochronę tę czyni skuteczniejszą, stosując przymus ubezpieczenia, kontroli itd. Środki produkcji i plony gospodarki rolnej uznano właśnie za tego rodzaju dobra, które powinny podlegać, z uwagi na interes społeczny, ochronie ubezpieczeniowej i dlatego państwo wprowadziło w tak szerokim zakresie ubezpieczenia obowiązkowe. Mimo to nie zapewniają one wszechstronnej i pełnej ochrony ubezpieczeniowej szeroko pojętej gospodarce rolnej oraz hodowlanej i dlatego obok nich istnieje szereg dobrowolnych, umownych ubezpieczeń rolnych, jak np. dobrowolne ubezpieczenie trzody chlewnej od padnięcia, ubezpieczenie kontraktowej produkcji rolnej od skutków gradobicia oraz innych zdarzeń losowych itd.⁴

Przyjrzyjmy się pokrótce zasadom regulującym obowiązkowe ubezpieczenia rolne, z pominięciem jednak obowiązkowego ubezpieczenia budynków, które dotyczy nie tylko gospodarki rolnej, lecz wszelkich budowli uznanych przez przepisy normujące to ubezpieczenie za budynki, niezależnie od tego, czy ich właściciele (posiadacze) są rolnikami i władają gospodarstwami rolnymi⁵. Wprawdzie obowiązkowe ubezpieczenie zwierząt gospodarskich dotyczy również rzeczy (bydła i koni), które należą do osób fizycznych w ogóle, a więc nie tylko rolników, jednakże z natury rzeczy bydło i konie znajdują się głównie w posiadaniu osób prowadzących gospodarstwa rolne, hodowlane, ogrodnicze itd.

II

Stosunek prawny obowiązkowego ubezpieczenia w zakresie tzw. ubezpieczeń rolnych powstaje z mocy samego prawa, z chwilą spełnienia się okoliczności przewidzianych przepisami powołującymi dane ubezpieczenie

które uchyliło dotychczas obowiązujące w tej sprawie rozporządzenie RM z dnia 19 VII 1963 r. (Dz. U. nr 33, poz. 191).

⁴ Obszerniej w tej sprawie zob. Z. K. Nowakowski i A. Wąsiewicz, *Prawo ubezpieczeń majątkowych i osobowych*, Warszawa-Poznań 1973, s. 164 i n.

⁵ Co do obowiązkowego ubezpieczenia budynków zob. *ibidem*, s. 103 i n.

do życia. Dzieje się to niejako automatycznie, z momentem powstania stanu faktycznego określonego przepisami regulującymi dane ubezpieczenie. Tak więc w obowiązkowym ubezpieczeniu mienia ruchomego oraz obowiązkowym ubezpieczeniu ziemiopłodów, stosunek prawny ubezpieczenia powstaje z chwilą powstania gospodarstwa rolnego, należącego do osoby fizycznej albo rolniczej spółdzielni produkcyjnej. W przypadku spółdzielni produkcyjnej będzie to oczywiście chwila jej powstania, tj. wpisanie spółdzielni do rejestru prowadzonego przez sąd⁶. Wynika stąd, że zgłoszenie w PZU przedmiotów objętych ubezpieczeniem, choć wskazane, nie jest konieczne i niedopełnienie tej powinności przez ich właściciela (posiadacza) nie rodzi dla niego ujemnych skutków. Jedynie w obowiązkowym ubezpieczeniu zwierząt gospodarskich, gdy właściciel zwierzęcia, nie wpisany do prowadzonej przez PZU ewidencji budynków i mienia ruchomego objętych obowiązkowym ubezpieczeniem, w ciągu 15 dni od ogłoszenia terminu zakończenia w danej miejscowości rejestracji zwierząt, nie zawiadomił inspektoratu PZU o pominięciu posiadanych zwierząt podczas rejestracji i ich nie zgłosił, zakład nie odpowiada za szkody dotyczące należących do niego zwierząt⁷. W tym ubezpieczeniu zatem zgłoszenie przedmiotu ubezpieczenia odgrywa w pewnych okolicznościach dość ważną rolę. Dlatego też można wysunąć twierdzenie, że orzeczenie SN z dnia 25 II 1958 r. (sygn. II CR 258/57, PUG 1959, nr 8, s. 283) wyrażające zapatrywanie, iż ubezpieczenia obowiązkowe nie powstają automatycznie, lecz dopiero po dopełnieniu określonych formalności, np. zgłoszeniu w PZU przedmiotu ubezpieczenia, w tym ubezpieczeniu — w przeciwieństwie do pozostałych — zachowało nadal pewną aktualność.

Ubezpieczenie obowiązkowe trwa z reguły tak długo, dopóki istnieje przedmiot tym ubezpieczeniem objęty, przy czym nie chodzi tu o sam fakt fizycznego istnienia określonego przedmiotu, lecz również o to, aby miał on cechy wskazane w ustawie. Tak więc obowiązkowemu ubezpieczeniu podlega mienie ruchome w gospodarstwach rolnych, jednakże tylko w gospodarstwach o ogólnym obszarze od co najmniej 0,5 ha należących do osób fizycznych albo rolniczej spółdzielni produkcyjnej. Odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń i stosunek prawny ubezpieczenia ustają zaś dopiero z dniem przejścia gospodarstwa rolnego do kategorii tych, które nie są objęte obowiązkowymi ubezpieczeniami, bądź też z dniem utraty przez nie w ogóle charakteru gospodarstwa rolnego.

• Zob. w tej kwestii M. Gersdorf i J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze, Komentarz*, Warszawa 1966, s. 36.

⁷ W razie, gdy właściciel wpisany do prowadzonej przez PZU ewidencji właścicieli budynków i mienia ruchomego objętego obowiązkowym ubezpieczeniem, w ciągu 15 dni od ogłoszenia terminu zakończenia w danej miejscowości rejestracji zwierząt nie zawiadomił inspektoratu PZU o pominięciu zwierząt podczas rejestracji i nie zgłosił ich, zakład ubezpieczeń zmniejsza odszkodowanie o 50%. Tak więc stosunek prawny ubezpieczenia w takim przypadku mimo wszystko powstaje, tylko że odszkodowanie ulega zmniejszeniu.

Tak jak niezapłacenie składki ubezpieczeniowej nie ma znaczenia dla powstania stosunku prawnego ubezpieczenia i odpowiedzialności PZU (zob. niżej), tak też ewentualne opłacenie składki za przedmiot nie podlegający obowiązkowemu ubezpieczeniu lub też przedmiot, który przeszedł już do kategorii wyłączonych z obowiązkowego ubezpieczenia, nie ma wpływu na powstanie, czy też przedłużenie trwania stosunku prawnego ubezpieczenia. Opłacenie w takich okolicznościach składki ubezpieczeniowej rodzi tylko ten skutek, że podlega ona zwrotowi temu, kto ją wpłacił⁸.

Stosunek prawny ubezpieczenia obowiązkowego oraz odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń powstają niezależnie od tego, czy uiszczona została składka ubezpieczeniowa. Nieopłacenie składki ubezpieczeniowej nie ma żadnego znaczenia ani dla powstania stosunku prawnego ubezpieczenia, ani też dla jego trwania lub ustania. Nie powoduje ono też rozwiązania stosunku prawnego ubezpieczenia ani nawet ograniczenia, czy zawieszenia odpowiedzialności PZU. W razie nieuiszczenia składki w terminie, może ona zostać ściągnięta w trybie administracyjnym, przewidzianym dla zobowiązań podatkowych (art. 7 ustawy z dnia 2 XII 1958 r. o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych) ewentualnie może być też potrącona z wypłacanych przez zakład ubezpieczeń świadczeń.

Ubezpieczającymi (ubezpieczonymi) w ubezpieczeniach obowiązkowych są wszystkie podmioty określone przepisami danego ubezpieczenia, niezależnie od woli tych podmiotów. Tak więc ubezpieczającymi (ubezpieczonymi) w obowiązkowym ubezpieczeniu mienia ruchomego i obowiązkowym ubezpieczeniu ziemiopłodów od gradobicia i powodzi są wszystkie osoby fizyczne albo też rolnicze spółdzielnie produkcyjne, do których należą⁹ gospodarstwa rolne, a także członkowie rolniczych spółdzielni. W obu tych ubezpieczeniach za gospodarstwo rolne — zgodnie z definicją legalną — uważa się ogólny obszar gruntów od co najmniej 0,5 ha, tworzący jedną całość gospodarczą. Ubezpieczonymi są także członkowie rolniczych spółdzielni produkcyjnych o ile posiadają działki przyzagrodowe, przy czym w obowiązkowym ubezpieczeniu mienia ruchomego wielkość działki nie odgrywa żadnej roli, natomiast, w ubezpieczeniu ziemiopłodów obszar działki musi przekraczać 0,6 ha¹⁰.

W obowiązkowym ubezpieczeniu zwierząt gospodarskich ubezpieczającymi (ubezpieczonymi) są osoby fizyczne będące właścicielami lub posiadaczami bydła i koni w wieku od 6 miesięcy.

⁸ Tak uchwała SN z dnia 29 VI 1971, sygn. III CZP 37/71, OSN IC 1971, nr 11, poz. 199.

⁹ W obu tych ubezpieczeniach — zgodnie z wyraźnymi przepisami (§ 1 ust. 2 rozp. i § 1 ust. 3 rozp.) — chodzi zarówno o właściciela, jak i posiadacza gospodarstwa rolnego.

¹⁰ Por. jednak § 5 ust. 2 rozp. dotyczący obowiązkowego ubezpieczenia ziemiopłodów, który przewiduje pewne wyjątki od tej zasady.

III

Przedmiotem obowiązkowych ubezpieczeń rolnych są podstawowe i najważniejsze środki produkcji w rolnictwie, inwentarz żywy i martwy, przedmioty potrzebne do prowadzenia gospodarstwa rolnego nie będące środkami produkcji, ziemiopłody, plony już zebrane, zwierzęta gospodarcze itd.¹¹ Są to wszystko przedmioty konieczne do zachowania ciągłości i trwałości produkcji rolnej i dlatego tylko należyta ich ochrona ubezpieczeniowa gwarantująca natychmiastowe uzyskanie przez rolnika (rolniczą spółdzielnię produkcyjną) środków finansowych na pokrycie ewentualnie poniesionych strat, zapewnia gospodarstwu przywrócenie pełnej zdolności produkcyjnej. Zajmijmy się zatem nieco szerzej zakresem przedmiotowym tych ubezpieczeń.

A. Gdy chodzi o ubezpieczenie mienia ruchomego w gospodarstwach rolnych, obowiązkowemu ubezpieczeniu podlegają:

- 1) ziemiopłody zebrane i złożone w budynkach, stertach, stogach, kopcach i piwnicach, artykuły żywnościowe oraz pasza dla zwierząt,
- 2) inwentarz żywy,
- 3) inwentarz martwy, materiały budowlane, w tym również użyte w toku prowadzonej budowy oraz materiały służące do potrzeb własnych gospodarstwa,
- 4) ruchomości domowe właściciela gospodarstwa domowego, jego domowników prowadzących z nim wspólne gospodarstwo domowe, a w spółdzielniach urządzenia lokali biurowych i innych.

Obowiązkowym ubezpieczeniem nie są jednak objęte samochody, przyczepy samochodowe i motocyklowe, pieniądze, dzieła sztuki, wyroby z platyny, złota, srebra, biżuteria, zegarki a także napoje alkoholowe.

Ubezpieczeniem objęte jest mienie ruchome znajdujące się na obszarze całego gospodarstwa rolnego podlegającego obowiązkowemu ubezpieczeniu, tj. w budynkach, na podwórzu i gruntach tego gospodarstwa. Zakład ubezpieczeń odpowiada także za szkody w mieniu ruchomym znajdującym się poza obszarem gospodarstwa podlegającego obowiązkowemu ubezpieczeniu, jednak tylko w tych przypadkach, gdy znajdowanie się tam ubezpieczonego mienia uzasadnione jest względami natury gospodarczej, jak np. użyczenia mienia w ramach pomocy sąsiedzkiej, przebywanie zwierzęcia na cudzym pastwisku itd.

B. Obowiązkowemu ubezpieczeniu od gradobicia i powodzi podlegają w gospodarstwach rolnych ziemiopłody następujących upraw:

¹¹ Także budynki należące do rolniczych spółdzielni produkcyjnych i osób fizycznych — na podstawie rozporządzenia RM z dnia 1 II 1972 r. (Dz. U. nr 5, poz. 23).

- 1) żyta, pszenicy, jęczmienia, owsa i prosa — ziarno i słoma,
- 2) kukurydzy, gryki (tatarki) — ziarno,
- 3) roślin pastewnych (z wyjątkiem okopowych) uprawianych na paszę jako plon główny, poplon lub śródplon — ziarno, siano lub zielona masa.

Tylko od powodzi ubezpiecza się:

- 1) ziemniaki,
- 2) rośliny okopowe uprawiane na paszę oraz buraki cukrowe,
- 3) łąki i pastwiska — trawy nie skoszone oraz siano lub zielona masa.

Z uwagi na to, że przedmiotem ubezpieczenia są głównie ziemniaki nie oddzielone jeszcze od gruntu¹², a więc stanowiące jego część składową, mamy tu do czynienia w zasadzie z ubezpieczeniem nieruchomości. Plony odłączone od pnia i wykopane ziemniaki oraz ich przetwory stanowią natomiast mienie ruchome i jako takie korzystają z ochrony ubezpieczeniowej w zakresie obowiązkowego ubezpieczenia mienia ruchomego w gospodarstwach rolnych¹³.

C. Obowiązkowe ubezpieczenie zwierząt gospodarskich obejmuje bydło i konie w wieku od 6 miesięcy, należące do osób fizycznych. Omawianym ubezpieczeniem nie są więc objęte zwierzęta gospodarskie należące do rolniczych spółdzielni produkcyjnych.

Zakład ubezpieczeń przeprowadza corocznie, przy współudziale biur właściwych urzędów terenowych, rejestrację zwierząt podlegających obowiązkowemu ubezpieczeniu. Rejestracji podlegają zwierzęta w wieku od 1 roku, choć ubezpieczeniem objęte są — jak już wspomniano — zwierzęta w wieku od 6 miesięcy.

Zwierzęta gospodarskie rejestruje się według faktycznego stanu posiadania, przy czym:

- 1) w powiatach, w których wszystkie zwierzęta ubezpiecza się na normowe sumy ubezpieczenia, rejestruje się liczbę bydła i koni u poszczególnych właścicieli,

- 2) w powiatach, w których ustala się indywidualnie sumy ubezpieczenia zwierząt, rejestruje się poszczególne zwierzęta i określa ich wartość, z równoczesnym oznakowaniem bydła przy pomocy kolczyków lub opisem koni, pozwalającym na ustalenie ich tożsamości.

Warto dodać, że uchwałą właściwej rady narodowej ubezpieczenie koni może być ograniczone do zwierząt w wieku poniżej 17 lat, co pozwala na wyłączenie z obowiązkowego ubezpieczenia zwierząt starych i wyeksplataowanych, w odniesieniu do których wypłacane odszkodowania — z natury rzeczy — nie są zbyt wysokie (por. § 1 ust. 3 rozp.).

¹² Z wyjątkiem jedynie siana i zielonej masy roślin pastewnych uprawianych na paszę oraz siana zielonej masy z łąk i pastwisk, nie zebranych jeszcze w sterty i stogi lub też złożonych do stodół, budynków czy kopców.

¹³ W. Warkała, *Prawo ubezpieczeniowe*, Warszawa 1968, s. 80.

IV

Odpowiedzialność gwarancyjno-repartycyjną z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia mienia ruchomego zakład ubezpieczeń ponosi od dnia powstania gospodarstwa (§ 12 rozporządzenia)¹⁴.

Państwowy Zakład Ubezpieczeń odpowiada z tytułu tego ubezpieczenia za szkody wyrządzone w ubezpieczonym mieniu przez pożar, uderzenie piorunu, wszelkiego rodzaju wybuchy, upadek pojazdu powietrznego, powódź, huragan¹⁵, lawiny, trzęsienie ziemi, zapadanie i usunięcie się ziemi, grad (z wyłączeniem szkód w mieniu znajdującym się w cieplarniach i oranżeriach), jak również za szkody w inwentarzu żywym spowodowane prądem elektrycznym. Ponadto PZU pokrywa — w granicach sumy ubezpieczenia — szkody powstałe w ubezpieczonym mieniu wskutek zaginięcia lub kradzieży dokonanej w czasie zdarzenia losowego i akcji ratowniczej oraz niezbędne i udowodnione koszty ratowania¹⁶ poniesione przez właściciela ubezpieczonego gospodarstwa.

Odpowiedzialnością gwarancyjno-repartycyjną zakładu ubezpieczeń nie są objęte (§ 4 rozp.):

1) szkody spowodowane umyślnie przez właściciela, a w spółdzielniach szkody spowodowane wskutek nieprzestrzegania przez zarząd spółdzielni przepisów o ochronie przeciwpożarowej i innych, mających na celu zapobieganie powstaniu szkody; jednakże w razie umyślnego spowodowania wypadku przez któregokolwiek z członków spółdzielni, wyłączenie odpowiedzialności PZU dotyczy tylko szkód poniesionych przez sprawcę,

2) szkody spowodowane przez zapadanie lub usuwanie się ziemi, jeżeli jest ono następstwem działalności ludzkiej, jak np. wykopy ziemne, eksploatacja bogactw mineralnych itp.,

3) szkody powstałe w lninie i konopiach podczas suszenia ich nad otwartym ogniem, a w tytoniu — powstałe w suszarniach przy zastosowaniu technologii ogniowej,

4) szkody powstałe wskutek działań wojennych.

Odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń ustaje z dniem przejścia gospodarstwa rolnego do kategorii tych, które nie są objęte obowiązkowymi ubezpieczeniami bądź też z dniem utraty przez nie w ogóle charakteru

¹⁴ Państwowy Zakład Ubezpieczeń prowadzi ewidencję gospodarstw rolnych objętych obowiązkowym ubezpieczeniem mienia ruchomego. Właściwy do spraw geodezji organ urzędu terenowego zawiadamia inspektorat PZU o zmianach w ewidencji gruntów dotyczących własności, posiadania itp. Gdy chodzi zaś o spółdzielnię, to zgłasza ona swe powstanie we właściwym inspektoracie PZU w ciągu 14 dni od dnia sądowej rejestracji spółdzielni.

¹⁵ Co do pojęcia powodzi i huraganu zob. § 3, ust. 3 i 4 rozp., a także wyrok SN z dnia 20 I 1970 r. NP 1971, nr 7-8, s. 1179, z glosą W. Warkały i B. Jaszynka.

¹⁶ Por. też rozporządzenie RM z dnia 16 VIII 1963 r. w sprawie odszkodowań za rzeczy użyte do akcji ratowniczej **lub** ćwiczeń straży pożarnych (Dz. U. nr 37, poz. 214).

gospodarstwa rolnego w rozumieniu przepisów omawianego rozporządzenia. Zmiana właściciela gospodarstwa rolnego *me* pociąga za sobą ustania odpowiedzialności -ubezpieczyciela. Nowy właściciel wchodzi w sytuację prawną swego poprzednika. Po zajściu wypadku ubezpieczeniowego, określonego rozporządzeniem, odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń trwa nadal do wysokości sumy ubezpieczenia ustalonej na dany rok bez pobierania dodatkowej składki ubezpieczeniowej (§ 25 rozp.)¹⁷.

Na podstawie obowiązkowego ubezpieczenia ziemiopłodów, PZU ponosi odpowiedzialność gwarancyjno-repartycyjną za szkody wyrządzone działaniem opadu gradu i powodzi (por. też § 2 ust. 2 i 3 rozporządzenia) w ubezpieczonych ziemiopłodach upraw, z wyjątkiem ziemniaków, roślin okopowych uprawianych na paszę, buraków cukrowych oraz uprawy łąk i pastwisk, tj. traw nie skoszonych, siana i zielonej masy, które ubezpieczone są wyłącznie od skutków powodzi.

Ziemiopłody podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu z dniem powstania gospodarstwa rolnego (§ 4 ust. 1 rozp.). Należy przez to rozumieć, że Z tą chwilą właśnie powstaje stosunek prawny ubezpieczenia. Natomiast odpowiedzialność gwarancyjno-repartycyjną zakładu ubezpieczeń za szkody w poszczególnych uprawach w okresie trwania stosunku prawnego ubezpieczenia rozpoczyna się i kończy:

1) przy szkodach gradowych w oziminach od roku następnego po ich zasiewie do chwili złożenia ich w sterty, stogi lub w budynkach, a w roślinach jarych od wzejścia ich do chwili złożenia w sterty, stogi lub w budynkach,

2) przy szkodach powodziowych od wysiewu nasion lub wysadzenia roślin (bulw) do gruntu do chwili złożenia w budynkach, w sterty, stogi i kopce, a jeśli chodzi o trawy, to od 15 IV do 30 IX (§ 11 rozp.).

Zakład ubezpieczeń nie odpowiada jednak za szkody:

1) powodziowe, spowodowane umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa właściciela,

2) gradowe lub powodziowe nie przekraczające 10% przewidywanego plonu na uszkodzonym polu, jednakże w przypadku, gdy powstała szkoda całkowita na powierzchni (przekraczającej 10 arów, PZU odpowiada za całą szkodę bez ograniczenia (§ 3 ust. 1 rozp.).

Zauważyć przy tym warto, że ubezpieczeniem nie są objęte ujemne skutki szkody w latach następnych. Po zajściu wypadku ubezpieczeniowego określonego przepisami rozporządzenia, odpowiedzialność PZU trwa jednak nadal (§ 12 rozp.).

Odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń (stosunek prawny ubezpieczenia) ustaje z dniem rozpoczęcia używania całości użytków rolnych gospodarstwa na cele inne niż uprawy rolne objęte obowiązkowym ubezpieczeniem.

¹⁷ Z. K. Nowakowski i A. Wąsiewicz, op. cit., s. 112 i 113.

Odpowiedzialność gwarancyjno-repartycyjna zakładu ubezpieczeń z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia zwierząt gospodarskich rozpoczyna się w dniu, w którym zwierzę osiąga wiek 6 miesięcy. Odpowiedzialnością PZU objęte są szkody powstałe wskutek padnięcia lub dobiecia z konieczności¹⁸ zwierzęcia z powodu choroby lub wypadku, przy czym przez pojęcie choroby rozumie się również komplikacje powstałe w wyniku ciąży, porodu lub zabiegu¹⁹ przeprowadzonego przez przedstawiciela służby weterynaryjnej²⁰.

Zakład ubezpieczeń nie odpowiada jednak za trzy rodzaje szkód dotyczących koni i bydła, a mianowicie:

1) za szkody powstałe z powodu chorób zaraźliwych, objętych przepisami o zwalczaniu zaraźliwych chorób zwierzęcych, gdy za szkody te nie przyznano właścicielowi pomocy pieniężnej ze środków przeznaczonych na zwalczanie tych chorób²¹,

2) szkody spowodowane przez zdarzenia uznane za wypadki ubezpieczeniowe przepisami regulującymi inne obowiązki ubezpieczenia i to chociażby z tytułu tych ubezpieczeń odszkodowanie nie przysługiwało,

3) szkody powstałe wskutek działań wojennych.

Nadto zakład ubezpieczeń nie odpowiada za szkody dotyczące: 1) bydła — powstałe z powodów określonych w § 4 ust. 2 rozp. i 2) koni — powstałe w warunkach wskazanych w § 4 ust. 3 rozp.

Odpowiedzialność PZU ustaje z chwilą sprzedaży zwierzęcia, jeżeli nabywcą nie jest osoba fizyczna, przeprowadzenia zwierzęcia na stałe do powiatu, w którym nie ma obowiązkowego ubezpieczenia zwierząt gospodarskich, sprzedaży zwierzęcia na rzeź oraz z chwilą, gdy koń osiągnie 17 lat w powiecie, w którym wiek koni objętych obowiązkowym ubezpieczeniem ograniczono do tego właśnie pułapu (§ 13 rozp.).

V

W obowiązkowym ubezpieczeniu mienia ruchomego sumy ubezpieczenia dla indywidualnych gospodarstw rolnych i członków spółdzielni oraz ziemiopłodów dla spółdzielni ustala się w wysokości 100%

¹⁸ Co do rozumienia pojęcia dobiecia z konieczności zob. § 2 ust. 2 rozporządzenia.

¹⁹ Wskazany wyżej zakres ubezpieczenia może być na podstawie uchwały właściwej rady narodowej rozszerzony (np. na szkody z powodu uboju krowy, która utraciła mleczność w wyniku nieuleczalnej choroby itd.) za opłatą dodatkowej składki (por. § 3 rozporządzenia).

²⁰ Pod pojęciem przedstawiciela służby weterynaryjnej należy rozumieć lekarzy weterynarii oraz techników weterynarii, mających uprawnienia do wykonywania czynności określonych w omawianym rozporządzeniu, a wykonujących czynności weterynaryjne na zlecenie zakładów weterynaryjnych lub klinik wydziałów weterynaryjnych wyższych szkół rolniczych (§ 1 ust. 4 pkt 3 rozporządzenia).

²¹ Por. ustawę z dnia 27 VIII 1927 r., Dz. U. nr 77, poz. 673 z licznymi późniejszymi zmianami.

wartości, obliczonej na podstawie norm szacunkowych PZU, zatwierdzonych przez Min. Finansów w porozumieniu z Min. Rolnictwa oraz ogłoszonych w Monitorze Polskim. Sumy ubezpieczenia pozostałych przedmiotów mienia ruchomego należącego do spółdzielni ustala się w wysokości 100% wartości podanej w bilansie spółdzielni, sporządzonym na koniec roku poprzedzającego rok ubezpieczenia, a w braku bilansu w 100% wartości ustalonej według oszacowania szczegółowego²².

Za szkodę uważa się utratę lub zmniejszenie się wartości ubezpieczonego mienia z powodu jego zniszczenia lub uszkodzenia przez bezpośrednie lub pośrednie działanie przyczyn określonych w rozporządzeniu jako wypadki ubezpieczeniowe (zob. § 3 ust. 1 i 2 rozp. oraz wyżej pkt IV niniejszego opracowania) bądź też skutek zastosowania środków mających na celu ratowanie mienia. Oszacowania szkody w ubezpieczonym mieniu ruchomym dokonuje ubezpieczyciel na podstawie oględzin miejsca szkody, przeprowadzonych w obecności właściciela gospodarstwa oraz świadków. Szkody w ubezpieczonym mieniu i odszkodowanie oblicza się w sposób ściśle określony przepisami rozporządzenia (§ 21). Zakład ubezpieczeń powinien ustalić wysokość odszkodowania w ciągu 14 dni od otrzymania zawiadomienia o szkodzie.

Wypłata odszkodowania przez Państwowy Zakład Ubezpieczeń powinna nastąpić w ciągu miesiąca od dnia otrzymania zawiadomienia o szkodzie (§ 22 ust. 1 rozp.). W tych przypadkach, w których zachodzi uzasadnione podejrzenie, że szkoda została spowodowana czynem przestępczym popełnionym przez właściciela, PZU może wstrzymać wypłatę odszkodowania do czasu zakończenia postępowania karnego prawomocnym rozstrzygnięciem.

W obowiązkowym ubezpieczeniu ziemiopłodów od gradobicia i powodzi sumy ubezpieczenia dla poszczególnych gospodarstw ustala się na podstawie norm szacunkowych PZU zatwierdzonych przez Min. Finansów i ogłoszonych w Monitorze Polskim, z tym że suma ubezpieczenia ustalona dla danego gospodarstwa obejmuje w jednej kwocie wartość ubezpieczonych ziemiopłodów.

Za szkodę uważa się utratę plonu lub zmniejszenie się jego ilości z powodu zniszczenia lub uszkodzenia przez bezpośrednie działanie opadów gradu i powódź. W trawach natomiast za szkodę uważa się spowodowane przez powódź zniszczenie lub całkowitą utratę wartości paszowej trawy na skutek zamulenia, wygnicia, zmycia darni lub zanieczyszczenia substancjami toksycznymi. Z tak określonego pojęcia szkody wynika, że ubezpieczenie obejmuje nie tylko stratę rzeczywistą (*damnum emergens*), ale również utracone korzyści (*lucrum cessans*). Rozwiązanie takie podyktowane zostało — rzecz jasna — naturą i zadaniami tego ubezpieczenia.

Ustalenia wysokości szkody w ubezpieczonych ziemiopłodach doko-

²² Obszerniej zob. Z. K. Nowakowski i A. Wąsiewicz: op. cit., s. 1/15 i n.

nuje zakład ubezpieczeń w obecności właściciela gospodarstwa oraz przedstawiciela urzędu terenowego. Za podstawę do obliczenia wysokości szkody przyjmuje się następujące elementy:

a) rzeczywistą powierzchnię, na której uprawy zostały uszkodzone lub zniszczone;

b) przeciętna wydajność z 1 ha z trzech ubiegłych lat, ustaloną przez wydział rolnictwa i leśnictwa właściwego urzędu terenowego;

c) określony procentowo stopień zmniejszenia wydajności lub wartości plonu, przy czym przy szkodach całkowitych w uprawach (z wyjątkiem łąk i pastwisk), w związku z możliwością stosowania upraw zamiennych, przyjmuje się wskaźniki procentowe wynoszące: jeżeli powódź lub gradobicie wystąpiły przed 15 IV — 25%, od 16 IV do 20 V — 30 - 50% i od 21 V do 30 VI — 40 - 75% przeciętnej wartości plonu:

d) cenę jednostkową plonu (§ 21 ust. 1 rozp.).

Wysokość szkody ustala zakład ubezpieczeń oddzielnie dla każdego pola. Od ustalonej wysokości szkody potrąca się nie poniesione przez rolnika koszty sprzętu, omlotu, itp. W razie kilkakrotnego uszkodzenia upraw w ciągu roku kalendarzowego ustala się łączną wysokość szkody.

Zakład ubezpieczeń wypłaca odszkodowanie w ciągu miesiąca od dnia zakończenia oszacowania szkody. Jeżeli czynności mające na celu ustalenie odszkodowania nie mogą być bez winy PZU zakończone w tym terminie, odszkodowanie powinno być wypłacone w ciągu miesiąca po zakończeniu tych czynności. Jednakże bezsporną część odszkodowania należy wypłacić w terminie 30 dni od chwili oszacowania szkody. Warto dodać, że w razie zastosowania przez ubezpieczającego uprawy zamiennej zakład ubezpieczeń wypłaca w ciągu 14 dni od momentu oszacowania szkody, zaliczkę do wysokości 75% odszkodowania.

Gdy chodzi o obowiązkowe ubezpieczenie zwierząt gospodarskich, to sumy ubezpieczenia zwierząt ustala się w poszczególnych powiatach na każdy rok kalendarzowy bądź to jako sumy ubezpieczenia normowe, bądź też jako indywidualne dla każdego zwierzęcia. W przypadku podjęcia przez właściwą radę narodową uchwały o ubezpieczeniu zwierząt według (normowych sum ubezpieczenia, poszczególne konie są ubezpieczone na sumę jednakową, równą dla wszystkich koni w danym powiecie. Podobnie poszczególne sztuki bydła są również ubezpieczone na sumę jednakową, równą dla wszystkich sztuk bydła w powiecie. Normowe sumy ubezpieczenia zwierząt dla poszczególnych powiatów ustala się w wysokości 100% przeciętnej wartości rzeźnej bydła i 200% przeciętnej wartości rzeźnej koni średnio umięśnionych.

W razie podjęcia przez właściwą radę narodową uchwały, że w obowiązkowym ubezpieczeniu zwierząt gospodarskich będą ustalane indywidualne sumy ubezpieczenia dla poszczególnych zwierząt, zakład ubezpieczeń w porozumieniu z właścicielami zwierząt i przy udziale przedstawiciela urzędu terenowego ustala sumy ubezpieczenia według indywidual-

nego szacunku. Sumy takie, wyższe od normowych sum ubezpieczenia, mogą być ustalone dla: a) użytkowego bydła i koni, b) dla hodowlanego bydła w wieku od 3-10 lat oraz c) dla koni hodowlanych w wieku od 2-20 lat. Indywidualne sumy ubezpieczenia ustala się w wysokości — uzgodnionej z właścicielem — do 80% wartości zwierząt, z tym jednak, że dla zwierząt użytkowych nie mogą być one wyższe od 200% normowanej sumy ubezpieczenia. Jeżeli chodzi o wartość poszczególnych zwierząt, to określa ją przedstawiciel PZU po porozumieniu z właścicielem zwierzęcia, przy udziale przedstawiciela urzędu terenowego (§ 7 i 10 rozp.).

Za szkodę uważa się straty powstałe wskutek padnięcia lub dobitcia z konieczności zwierzęcia z powodu choroby lub wypadku. Wysokość odszkodowania uzależniona jest od tego, czy przyjęto w danym powiecie normowe sumy ubezpieczenia, czy też indywidualne. Dla bydła i koni ubezpieczonych według normowych sum ubezpieczenia, podstawą do ustalenia wysokości odszkodowania jest procent normowej sumy ubezpieczenia ustalony w rozporządzeniu dla poszczególnych kategorii zwierząt. Tak więc dla koni w wieku poniżej 1 roku odszkodowanie wynosi 30% normowej sumy ubezpieczenia, w wieku od 1 roku i poniżej 3 lat — 80%, w wieku od 3 lat i poniżej 11 lat — 120%, w wieku od 11 lat i powyżej 17 lat — 80% oraz w wieku 17 lat i starszych — 40% tejże sumy. W odniesieniu natomiast do bydła odszkodowanie ukształtowane zostało w wysokości: dla bydła w wieku poniżej 1 roku — 20%, w wieku od 1 roku i poniżej 2 lat — 80%, w wieku od 2 lat i poniżej 11 lat — 100% oraz w wieku 11 lat i starszego — 80% normowej sumy ubezpieczenia. Dodać warto, że w stosunku do zwierząt hodowlanych podaną tu podstawę do ustalenia wysokości odszkodowania podwyższa się o 50%. Dla bydła i koni ubezpieczonych według indywidualnych sum ubezpieczenia podstawę do ustalenia wysokości odszkodowania stanowi indywidualna suma ubezpieczenia zwierzęcia.

Wysokość odszkodowania ustala się w ten sposób, że od sumy ustalonej zgodnie z podanymi wyżej podstawami ustalenia odszkodowania odejmuje się 50% kwoty uzyskanej ze spieniężenia pozostałości po szkodzie²³. Zakład ubezpieczeń wypłaca odszkodowanie w ciągu trzech tygodni od dnia otrzymania zawiadomienia o szkodzie.

Zgodnie z postanowieniami wszystkich trzech rozporządzeń regulujących omawiane tu obowiązkowe ubezpieczenia rolne, z dniem wypłaty odszkodowania przechodzą na zakład ubezpieczeń wszel-

²³ Odliczenia tego nie dokonuje się, jeżeli właściciel padłego zwierzęcia przedstawi pokwitowanie właściwego terenowo zakładu utylizacyjnego lub podległego mu punktu zbiorczego z odbioru zwłok zwierzęcia. Co do szczegółów w tych kwestiach zob. § 21 - 23 rozporządzenia. W tym miejscu należy zwrócić tylko uwagę na to, że uregulowania rozporządzenia słusznie zmierzają do stworzenia bodźców materialnego zainteresowania rolników ratowaniem wartości rzeźnej zwierząt, w szczególności tych sztuk, które utraciły już przydatność użytkową lub są nieuleczalnie chore.

kie prawa, jakie do wysokości wypłaconego odszkodowania przysługują właścicielowi gospodarstwa rolnego w stosunku do osób trzecich z tytułu ich odpowiedzialności za powstanie szkody. Jeżeli właściciel gospodarstwa zrzekł się bez zgody PZU prawa do odszkodowania od osób trzecich z tytułu poniesionej straty, zakład ubezpieczeń staje się wolny od obowiązku wypłaty odszkodowania. Gdyby po wypłacie odszkodowania ujawniła się okoliczność, która na podstawie przepisów rozporządzeń pozabawia właściciela gospodarstwa uprawnienia do całości lub części odszkodowania, zakład ubezpieczeń może żądać zwrotu wypłaconej sumy odszkodowania²⁴.

Należy także zwrócić uwagę na to, że we wszystkich trzech obowiązkowych ubezpieczeniach wypadek ubezpieczeniowy spowodowany z winy umyślnej ubezpieczającego (ubezpieczonego) wyłącza odpowiedzialność ubezpieczyciela²⁵. W obowiązkowym ubezpieczeniu ziemiopłodów od gradobicia i powodzi zakład ubezpieczeń nie odpowiada także za szkody spowodowane rażącym niedbalstwem właściciela. Jeżeli chodzi o rolnicze spółdzielnie produkcyjne, to w obowiązkowym ubezpieczeniu mienia w gospodarstwach rolnych, zakład ubezpieczeń nie odpowiada z tytułu tego ubezpieczenia za szkody wynikłe z nieprzestrzegania przez zarząd spółdzielni przepisów o ochronie przeciwpożarowej i innych, mających na celu zapobieganie powstaniu szkód. Natomiast w razie umyślnego spowodowania wypadku ubezpieczeniowego przez któregokolwiek z członków spółdzielni, wyłączenie odpowiedzialności PZU dotyczy tylko szkód poniesionych przez sprawcę.

VI

Obowiązki właścicieli (posiadaczy) gospodarstw rolnych lub zwierząt gospodarskich sprowadzają się właściwie do dochowania aktów staranności w stosunku do ubezpieczonego mienia²⁶. Tak więc gdy chodzi o obowiązkowe ubezpieczenie mienia ruchomego, to właściciel gospodarstwa obowiązany jest utrzymywać ubezpieczone mienie w należyтым stanie oraz stosować się do przepisów przeciwpożarowych i innych, mających na celu zapobieganie powstaniu szkody. Z przepisów dotyczących obowiązkowego ubezpieczenia ziemiopłodów wynika dla właściciela gospodarstwa objętego tym ubezpieczeniem obowiązek dokonania sprzętu płonów w czasie właściwym dla danej uprawy. Natomiast do obowiązków właściciela zwierząt gospodarskich należy przestrzeganie podstawowych zasad pie-

²⁴ Por. § 24 rozp. w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia mienia ruchomego, § 24 rozp. w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia ziemiopłodów i § 27 rozp. w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia zwierząt gospodarskich.

²⁵ Tak inp. § 4 rozp. dotyczącego obowiązkowego ubezpieczenia mienia ruchomego i § 3 ust. 1 rozp. w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia ziemiopłodów.

²⁶ Na właścicielu (posiadaczu) gospodarstwa lub zwierząt gospodarskich spoczywa oczywiście także obowiązek opłacania składki ubezpieczeniowej zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami i taryfami.

łęgnacji, żywienia i użytkowania zwierząt oraz stosowanie się do przepisów dotyczących zwalczania zaraźliwych chorób zwierzęcych.

W razie zajścia wypadku ubezpieczeniowego ubezpieczający (ubezpieczeni) zobowiązani są w miarę możliwości zapobiegać zwiększaniu się szkody i w szczególności — gdy chodzi o ubezpieczenie mienia ruchomego oraz ziemiopłodów — nie zmieniać stanu spowodowanego wypadkiem ubezpieczeniowym, chyba że zmiana leży w interesie społecznym lub jest niezbędna dla zapobieżenia powiększaniu się szkody. Nadto ubezpieczający mają obowiązek zawiadomić o powstałej szkodzie w ubezpieczonym mieniu, w terminach wskazanych w rozporządzeniach, inspektorat PZU (bądź też właściwy urząd terenowy) oraz ewentualnie organy MO.

Niedopełnienie przez właściciela (posiadacza) gospodarstwa lub zwierząt gospodarskich wskutek złego zamiaru lub rażącego niedbalstwa któregośkolwiek z tych lub wielu innych jeszcze obowiązków²⁷ określonych przepisami omawianych rozporządzeń, spowodować może odmówienie przez zakład ubezpieczeń przysługującego odszkodowania w całości lub części, jeżeli niedopełnienie to miało wpływ na powstanie lub rozmiar szkody²⁸.

VII

Wydane w 1972 r. rozporządzenia dotyczące obowiązkowych ubezpieczeń (rolnych rozszerzyły w znacznym stopniu przedmiotowy zakres ubezpieczenia, podniosły poziom ochrony ubezpieczeniowej i urealniły — w szczególności, gdy chodzi o obowiązkowe ubezpieczenie mienia ruchomego — wysokość wypłacanych odszkodowań. Zmiany te godzi się z uznaniem odnotować. Należy zakładać, że stanowią one początek szerszego zakresu prac zmierzających do ulepszenia uregulowań prawnych i efektywności ubezpieczeń w tej dziedzinie działalności ubezpieczeniowej. W szczególności celowe wydaje się być scalenie w przyszłości wszystkich (lub większości) ubezpieczeń rolnych zarówno obowiązkowych, jak i dobrowolnych. Chodzi o to, aby rolnik przez jedno ubezpieczenie o znacznym zasięgu mógł uzyskać szeroką ochronę ubezpieczeniową. Należałoby przy tym wyodrębnić scalone ubezpieczenia obowiązkowe oraz grupę ubezpieczeń dobrowolnych, których zawarcie oczywiście w pełnym lub określonym zestawie, równocześnie z zapłatą składki za ubezpieczenia obowiązkowe, powodowałoby obniżenie o określony procent składki za ubezpieczenia dobrowolne. Niezależnie od tego musiałaby istnieć możliwość zawarcia

²⁷ Których tu nie wymieniam z uwagi na ograniczone ramy artykułu.

²⁸ Zob. jednak § 17 rozporządzenia w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia zwierząt gospodarskich, z którego wynika, że w niektórych tego rodzaju wypadkach, w razie niedopełnienia przez właściciela (posiadacza) zwierząt gospodarskich swych powinności, zakład ubezpieczeń ma obowiązek zmniejszenia odszkodowania, a nawet całkowitej odmowy jego wypłaty.

jednego lub kilku tylko spośród ubezpieczeń dobrowolnych przy założeniu, że składka za nie byłaby wówczas nieco wyższa niż w połączeniu z innymi, jako skalkulowana nie kompleksowo²⁹.

LES ASSURANCES DES BIENS OBLIGATOIRES LIÉES À L'ÉCONOMIE AGRICOLE

Résumé

Actuellement existent en Pologne quatre sortes d'assurances obligatoires qui concernent l'économie agricole, réglées par quatre dispositions du Conseil des Ministres du 1-er Février 1972. Elles se composent de: 1) l'assurance des bâtiments contre l'incendie, contre l'inondation, contre l'ouragan et contre les autres sinistres précisés (Journal Officiel nr 6, position 23), 2) l'assurance des biens mobiles dans les fermes et dans les exploitations agricoles contre l'incendie, l'inondation, l'ouragan et contre les autres sinistres bien définis (Journal Officiel nr 5, position 24), 3) l'assurance des produits agricoles contre la grêle et l'incendie (Journal Officiel nr 5 position 25), 4) l'assurance des animaux de l'exploitation agricole contre les pertes ou contre la contrainte de les tuer (Journal Officiel nr 5 position 26). Cette dernière assurance se caractérise par le fait que son obligation contrainte dépend des arrêts pris au niveau du conseil populaire du district ou municipal, qui peuvent, mais qui ne doivent pas les imposer sur toute étendue du district ou de la ville. Actuellement tous les conseils populaires en ont pris des dispositions convenables et cette assurance est obligatoire sur tout le territoire du pays.

Le but des assurances obligatoires est d'assurer la protection d'assurance soit aux définis et aux importants éléments des biens immobiliers durables, soit aussi aux moyens de la production, à la récolte, à la culture agricole etc. Toute la société est intéressée donc à la protection dans la catégorie définie, des biens et on ne peut pas — quand il s'agit de conclure un contrat d'assurance — s'appuyer seulement sur la conscience même des propriétaires de ces biens. Les moyens fondamentaux de la production et les récoltes de l'exploitation agricole ont été reconnus comme les biens de cette sorte et c'est pourquoi l'état a introduit et a imposé dans cette branche de l'économie les assurances obligatoires dans si large étendue.

On a présenté dans cet article les principes fondamentaux qui réglaient les assurances obligatoires liées à l'agriculture en omettant quand même les assurances obligatoires des bâtiments. Cette assurance concerne donc non seulement l'exploitation agricole mais aussi tous les bâtiments et toutes les constructions reconnus comme tels par les arrêts normalisant cette assurance indépendamment de cela si leurs propriétaires étaient agriculteurs et propriétaires des fermes agricoles.

A la vérité, l'assurance obligatoire des animaux domestiques de la ferme concerne et s'étend aussi sur les choses (le bétail et les chevaux) qui appartiennent à des personnes physiques en général, donc pas obligatoirement à des agricultures toutefois, en réalité, le bétail et les chevaux se trouvent en général en possession des personnes propriétaires des fermes agricoles, de l'exploitation agricole, de l'élevage, de l'exploitation jardinière.

Le rapport juridique de l'assurance obligatoire dans le domaine de soit-disant assurances agricoles résulte et est créé, en vertu du droit même au moment de l'existence de l'état de fait défini par les dispositions normalisantes les données

²⁹ Por. A. Wąsiewicz, *Próba oceny założeń ustawodawstwa w dziedzinie ubezpieczeń gospodarczych*, PiP 1972, nr 7, s. 58 i n.

d'assurances. La prime ou la cotisation d'assurances non payée dans le délai prévu n'a aucune importance ni à l'origine des relations de l'assurance juridique, ni, non plus, à sa durée ou à son expiration. Au cas où la cotisation d'assurances n'était pas payée par l'assuré (e) dans le délai prévu, elle sera prise par contrainte par la voie de l'exécution administrative ou bien, éventuellement, elle pourra être déduite des prestations payées par l'Etablissement d'Assurances d'Etat. Tous les objets énumérés par les dispositions de l'assurance respective indépendamment de la volonté de ces objets, sont assurants ou assurés dans les assurances obligatoires agricoles.

Les fondamentaux et les plus importants moyens de la production dans l'agriculture, le cheptel vif et mort, les objets indispensables à l'exploitation agricole n'étant pas des moyens de la production, les produits agricoles, les récoltes déjà faites, les animaux de la ferme etc., font l'objet des assurances obligatoires agricoles. Ce sont des objets indispensables à la conservation de la continuité et de la durabilité permanente de la production agricole et leur protection d'assurance assure à l'exploitation la rapide réintégration et la restitution de la complète faculté et de la capacité productives. L'étendue de la protection d'assurances est relativement large car en principe on a reconnu comme les cas d'assurances tous les plus fréquents événements des sinistres qui causent l'origine de ces dommages.

La somme précise d'assurances et leur cotisation sont des principes établis par les règles des dispositions traitées et ils ne peuvent pas être changés par la volonté même des parties des rapports juridiques de l'assurance.

Il vaut donc ajouter que les règles nouvelles introduites en 1972, concernant ce domaine des assurances ont élargi en grand degré l'étendue objective des assurances; elles ont levé le niveau de leur protection et elles ont rendu réel — en particulier quand il s'agit des assurances obligatoires des biens mobiles dans les exploitations agricoles et dans les assurances des bâtiments — le montant des indemnités payées.

Dans la partie finale de l'article, l'auteur postule l'unification en avenir de toutes (ou bien de la majorité) des assurances agricoles non seulement des assurances obligatoires mais aussi volontaires. Il s'agit ici d'un fait, pour que l'agriculteur par une seule assurance de grande étendue puisse obtenir une large protection d'assurances. Il faudrait donc, à cette occasion, séparer l'assurance obligatoire unie et le groupe d'assurances de bon gré, dont la conclusion — naturellement dans le complet et défini assortiment — simultanément avec le paiement de la cotisation de l'assurance obligatoire, causait rabaissement d'un certain pourcentage de cette cotisation pour les assurances de bon gré.